

Reflecting Reuven's Repentance

פרשת וישב תשפ"ה

3/GENESIS

PARASHAS VAYEISHEV

37 / 22-30

²² And Reuben said to them: "Shed no blood! Throw him into this pit in the wilderness, but lay no hand on him!" — intending to rescue him from their hand, to return him to his father.

²³ And so it was, when Joseph came to his brothers they stripped Joseph of his tunic, the fine woolen tunic that was on him. ²⁴ Then they took him, and cast him into the pit; the pit was empty, no water was in it.

²⁵ They sat to eat food; they raised their eyes and they saw, behold! — a caravan of Ishmaelites was coming from Gilead, their camels bearing spices, balsam, and lotus — on their way to bring them down to Egypt. ²⁶ Judah said to his brothers, "What gain will there be if we kill our brother and cover up his blood?" ²⁷ Come, let us sell him to the Ishmaelites — but let our hand not be upon him, for he is our brother, our own flesh." His brothers agreed. ²⁸ Midianite men, traders, passed by; they drew Joseph up and lifted him out of the pit and sold Joseph to the Ishmaelites for twenty pieces of silver; then they brought Joseph to Egypt. ²⁹ Reuben returned to the pit — and behold! — Joseph was not in the pit! So he rent his garments. ³⁰ Returning to his brothers

2 R. Frank on the Parsha

THE ISSUES WERE COMPLEX. YOSEF'S BROTHERS HAD sat in judgment and decided that he posed a mortal threat to them. They deemed him a *rodef*, a stalker bent on destruction, and they condemned him to death. But Reuven wanted no part of it. When he heard what they intended to do, he objected and suggested they toss Yosef into a pit instead. His intention was to come back later and spirit Yosef out of the pit and bring him back safely to Yaakov. But it did not work out that way.

שיח מרדכי

רבים תמהו על דברי חז"ל האמורים לעיל, והלא גם אדה"ר וקין עשו תשובה, ואיך א"כ אמרו שראובן פתח "בתשובה תחילה"?

ולענ"ד נראה להסביר כך את התמיהה הנ"ל:

ראשית, עלינו לדעת על מה היה החטא במעשה בלהה. והנה מה שאמרו חז"ל (שבת ט"ז והובא ברש"י) על הפסוק (בראשית לה כב) "וישכב את בלהה פילגש אביו": "כל האומר מאובן חטא. אינו אלא טועה. שנאמר (שם לה כב) ויהיו בני יעקב שנים עשר. מלמד שכולן

הדוראים נתנו ריח ועל פתחינו כל מגדים.

4-6.

The flowers have given off fragrance, and at our doors are all precious fruits.⁷

Commenting on this verse, the midrash states:

הדוראים נתנו ריח—זה ראובן שהציל את יוסף. ועל פתחינו כל מגדים—זה נר חנוכה שעל הפתח.

§19 REUBEN RETURNED TO THE PIT. — וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר 19

Apparently Reuben had left his brothers after they threw Joseph into the pit (vv. 22-24), and was absent when they changed course and sold Joseph (vv. 25-28). The Midrash asks:

רבי — And where was [Reuben] at that time? ר' אליעזר ור' יהושע — R' Eliezer and R' Yehoshua offer different answers. ר' אליעזר אומר: בְּשֵׁקוֹ וּבְחֻשְׁתּוֹ — that Reuben was occupied with his sackcloth and with his fasting in repentance for rearranging his father's bed (above, 35:22).^[240] — and when he was free he went and looked into that pit. וַיָּשָׁב — This is Hosea,^[241] — Thus it is written, Reuben returned to the pit.

The Midrash records God's response to Reuben's repentance:

וַיֹּאמֶר לֵאמֹר — The Holy One, blessed is He, said to [Reuben], — מֵעוֹלָם לֹא חָטָא אָדָם לִפְנֵי וְעַתָּה תִּשׁוּבָה — "No man heretofore has sinned before Me and repented,"^[242] — וְאַתָּה הָיִיתָ הָרִשׁוֹן — and you are the first to take the initiative with regard to repentance.^[243] — וְעַתָּה תִּשְׁכַּח אֶת חַטְאֶךָ — By your life! Your descendant will one day rise and take the initiative with regard to repentance." — וַיֹּאמֶר — And which descendant is this? — This is Hosea,^[244] — שֶׁנֶּאֱמַר "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ד' אֱלֹהֶיךָ" — for it is stated in his appeal for repentance, Return, Israel, unto HASHEM your God (Hosea 14:2).^[245]

שפתי חיים / מנוחת הנפש

ר' פרידמן (3)

חטא ראובן שבילבל יצועי אביו

חז"ל הגדירו את חטאו (שבת, שם) "אלא מה אני מקיים 'וישכב את בלהה פילגש אביו', עלבון אמו תבע, אמר אם אחות אמי היתה נרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, עמד ובלבל את מצעה", פירש"י (בראשית לה, כב) "שכשמתה רחל נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באוהל רחל ולא בשאר אוהלים ונתנה באוהל בלהה, בא אובן ותבע עלבון אמו, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, לכן בלבל", כלומר, יעקב אבינו סבר כיצון שרחל הכניסה לו את בלהה, ממילא לאחר פטירת רחל ע"י ושם את מיטתו באוהל בלהה הוא מכבד את רחל שהיתה עקרת בית, ודעת ראובן היתה שדבר זה עלבון לאמו לאה, לכן בלבל את יצועי המיטה כמחאה על המעשה, ובכך גרם לסילוק שכינה ממיטתו ליעקב, כי במעשיו גרם ליעקב בלבול כלשהו שבעטיו הסתלקה שכינה.

אלא שהתורה הקדושה מגדירה בצורה חריפה את מעשהו של ראובן "וישכב", כי לפי גדלותו של ראובן גם פגם כחוט השערה שהתערב בענייני האישות של אביו נחשב לחטא חמור, אף שבודאי לפי דרגתו הנמוכה אין זה נחשב כך.

גם יעקב אבינו בדבריו לראובן הדגיש "ראובן בכורי אתה", היינו התביעה עליך היא בגלל שאתה הבכור, וכבכור יש לך מעלות מיוחדות ואחריות כפולה. זה גופא היתה הסיבה שראובן נכנס לענין ותבע כבוד אמו יותר משאר אחיו בני לאה, כי הרגיש אחריות כבכור, ובגלל מעלתו תבע ממנו יעקב את מה שלא היה תובע מאחים אחרים, כי היא הנותנת לפי רום דרגתו היה לו לשקול יותר את מעשיו לפני שעשאם, ובדוקא על ראובן כתבה התורה "וישכב עם בלהה פילגש אכיו", משל למה הדבר דומה, אם יש לכלוך ברצפת חדר, רק אם הלכלוך גדול הוא מכער את החדר, אבל אם הוא קטן כגרגיר אין ניכר שהחדר מלוכלך, אבל לו היה הלכלוך הקטן הזה על יהלום, הוא פוגם בו מאוד לפי ערך וחשיבות היהלום.

שיחות לספר בראשית

ברור איפוא, שכיוון שגם שמו של ראובן נכתב על אבני החושן - סימן הוא שראובן לא חטא ממש בעריות, כפי שנדמה בפשט הדברים.

במה בכל זאת חטא ראובן?

אמנם, מובן שהיה כאן חטא. אחרת, לא היה נכתב בתורה מאומה, וראובן לא היה צריך להתענות וללבוש שק, כפי שאמרנו חז"ל. אלא שכוונת הגמרא היא, ש"כל האומר ראובן חטא..." בחטא חמור של **עריות**... אינו אלא טעות. ראובן חטא רק, באי-שיקול דעת מספיק; קורה, שגם אדם גדול חוטא בחטא שכזה. אלא שמפני גדלותו ומעלתו

לדעות אלו, ראובן עשה מה שעשה מתוך שיקולים של דאגה לבית יעקב; מתוך מחשבה לטובה. ראובן הגיע למסקנה, שהוא חייב לפגוע בקשר שבין יעקב אביו לבלהה, כדי לחשיב את יעקב אל לאה אמו. לדעתו, הקשר האמיץ ביותר בבית ישראל, חייב להיות דווקא בין יעקב ללאה אמו, שעל פי חז"ל, היתה מעלתה הרוחנית גדולה אף משל רחל אחותה (סתרי תורה זהר א קנב. וניצוצי אורות שם, אות ב). ראובן עשה, איפוא, את המעשה מתוך שיקולים של לשם-שמים, לפי הבנתו.

אלא שהיתה זו טעות. לולא הפזיזות שבו, היה ראובן שוקל שיקול נוסף, ומבין שאסור לו לעשות מעשה כזה. וכאמור, יעקב אינו מוכיחו על חטא של אשת איש (וואגב, מחלוקת היא אם פילגש נחשבת בכלל כאשת איש עיי' כס"מ פ"ד מהל' מלכים, ה"ד) אלא על השיקול המוטעה; על הפזיזות שבישקול הדעת.

נמצא, שאין זה משנה אם ננקוט כדעה זו או כדעה האחרת - בכל מקרה, החטא היה בשיקול מוטעה בלבד, ובשום אופן לא היה זה חטא שנבע מתוך דחף של תאוה ויצח"ר.

הוכחה מפשט המקרא

אגב, "הכתב והקבלה" בפירושו לתורה, מוכיח גם מפשט הדברים, שחייבים לומר ש"יולך ראובן וישכב..." (ברא' לה, כב) אינו כפשוטו. הביטוי הלשוני החריג בו משתמשת התורה, רומז שהוראתו של פועל זה כאן, שונה מן המשמעות הרגילה שיש למלה זו בתנ"ך:

בלשון-הקודש, קיימת הבחנה יסודית בין הפועל: הלך, לבין הפועל: בא. אנו רגילים אמנם לומר: הוא הלך לביתו, וכיוצא בזה - אבל בתנ"ך מצוין הפועל: הלך, יציאה ממקום אחד למשנהו, ולעומתו, הפועל: בא, מצוין תמיד כניסה לבית, לעיר, וכדו'. כך למשל, בולטת הבחנה זו בפגישותיו של משה עם פרעה: כשמשה אמור להיפגש אִתּוֹ בתוך הארמון,

נאמר: "בא אל פרעה" (שמות ז, כו; ט, א; י, א) ואילו כאשר הפגישה מתקיימת בחוץ, על שפת היאור, נאמר לו: "לך אל פרעה בבקר הנה יצא הפנימיה" (שם ז, טו. כיו"ב דייק תנ"ך: לעשות, סוטה לו:). ואם כן, אילו היה ראובן 'נכנס' כאן לרשותו של אביו בבואו אל בלהה, היה הכתוב אומר: **ויבוא ראובן**... לציין כניסה לרשות אחרת, כמקובל בתנ"ך לעניין זה. והנה כאן נאמר: **יולך ראובן וישכב**... בהוראה של יציאה; לרמוז, שלא היתה כאן אלא הוצאת מיטתו של יעקב, מאוהל בלהה לאוהל לאה (עיי' ב"הכתב והקבלה").

שיחות לספר בראשית

לחתרומם ולהתעלות כדי ליכנס להיכל המלך בבחי' עליה לרגל, שעולים כביכול לקבל פני השכינה הק', אבל בחנוכה אנו זוכים להרבה יותר מזה, שהקב"ה כביכול בכבודו ובעצמו יורד אלינו ובא לשכון בתוך מעונינו (עיי' דברי שמואל פת.). וכידוע דבריו הק' של המאור עינים ז"ע שגר חנוכה היא למטה מעשרה - מקום שמעולם לא ירדה אליו השכינה, אבל בחנוכה, הקב"ה ברחמיו המרובים יורד כביכול למטה מעשרה אל האדם לקרבו. הרי שאופן ההתקרבות שאנו זוכים בחנוכה הוא במעלה יותר מכל מועד אחר, ובהו יובן מאד דברי הרה"ק מרוזין ז"ע שאמר בשם צדיקים קדמונים, שבחנוכה אפשר לפעול שנה טובה - יותר מכל שאר הימים טובים, ומה שאי אפשר להשיג בכל הימים טובים, אפשר להשיג בחנוכה עכ"ל, ודיינו כי הקב"ה קרוב אלינו ממש באופן נפלא מאד כנ"ל.

ומרן הרבני חיים מצאנז ז"ע נגלה לנו עוד גילוי נפלא על גודל ההתקרבות שיש לנו בחנוכה, (בספרו דברי חיים עה"ת ח"ב עמ' ק"ג), שבימי החנוכה אפשר לשכח ולתקן אפילו את העבירות החמורות ביותר, שאין להם תשובה ואינם מתכפרים כל השנה, ומביא על זה משל ממלך, שכשישכב במשכנו לא יוכלו פחותי ערך להתקרב אליו, ומכל שכן אלו שנענשו בפקודתו, שאי אפשר להם לבא ולהתחנן בפניו, כי הם מתועבים מלפניו כהיכלו, אולם כשהמלך נוסע בדרכי המדינה ונכנס בבתי האסורים לבקר את הכלואים שם, אז כולם דבקים בו ומתחננים אליו שיהצילם ועי"ז זוכים כולם לחנינה מהמלך, וכדבר הזה הוא בחנוכה שהמלך מלכי המלכים בא ונכנס עד לביתנו, בתי הכלואים והאסורים ביד היצירה, ואז הזמן לכולנו להתחנן לפניו ולבקש על נפשנו מאת המלך, כי אז אפשר לפעול מצד שדתינו אמתו ויחול לנו על הכל.

ומובא בשם החדושי הרי"ם ז"ע שאמר על מאמר חז"ל (תענית כה.) מי שאמר לשמן וידלוק יאמר לחומץ וידלוק, וזהו רומז לחנוכה, שבו זוכים האנשים השפלים והגורעים ביותר הנקראים חומץ, מלשון (תהלים עא, ד) מכף מעול וחומץ, שנחמצו רח"ל מהדרך הטובה, עכ"ז יכולים לקבל תיקון ולהאיר כבראשונה, וזהו מי שאמר לשמן וידלוק - היינו הקב"ה שצוה לנו להדליק שמן זית בחנוכה, יאמר לחומץ וידלוק, יעזור שגם האיש שנחמצו רח"ל יזכה להדליק את נשמתו ולהאיר כימי קדם.

ולאדם מסוגלים הימים האלו מאד לכל בחור ובחור באיזה מצב שיהיה, להתחזק בכל עניני עבודת ה', ולהרד דרכיו והנהגותיו שיהיה כל כולו קודש לה', כי בכחו להשתנות כליל בכל הענינים שנחמצו אצלו, התמדה, תפילה, מדות, מידות, במחן, שמירת הלשון, וכו', ויכול לטהר עצמו לגמרי, למחוק את כל חמאיו, ולעלות מדרגות רמות ונשגבות בתורה וביראת ה', וכמו שאמר הרה"ק ר' אהרן מקארלין ז"ע כי בחנוכה הקב"ה משפיל גאים עדי ארץ - היינו שמוריד אורות גדולים משמי מרום עד למטה מעשרה, כדי להגביה שפלים עדי מרום - שכל השפלים ונכסים באיזה מצב שיהיו יוכלו להתרומם עדי מרום.

והמעם לכח הגדול שיש לנו בחנוכה להשתנות לגמרי באופן פלא, מבואר בספרים הק', כי חנוכה הוא המועד היחיד שהוא של ח' ימים, כי כל שאר המועדים נמשכים לכל היותר עד ו' ימים, והיינו כי מספר ו' מורה על מבע, כמו שיש ו' ימים בשבע, אבל מספר ח' זה כבר כח למעלה מהמבע, ולכן בחנוכה שהוא של ח' ימים יש בו כח

חנוכה - הנרות הללו קודש הם

ישראל' פרשת שמיני בהגהות אות יב.) ועלינו לדעת גודל שעת הרצון הנעשית בשעת כושר זו, ויש ביד כל אחד ואחד לזכות שנשמתו תזדכך ותתרחץ במים קדושים ולהתקרב אליו יתב"ש, לכן אסור לבזבז שעת הכושר זו בדברים של מה בכך, אלא יסיח דעתו מענינים הטפלים ויזכור

את העיקר להתעורר בהרהורי תשובה והתקרבות אל השי"ת באהבה מה.

תשעה

אדה

פרשת וישב

מושה

R. Schneerman

מהיכן שב? משקו ותעניתו, שחזר בתשובה על חטאו. אמר לו הקב"ה אתה פתחת בתשובה תחילה, חייך בן בנך עומד ופותח בתשובה. (מדרש)

רבים תמהו על מאמר זה, הלא כבר אדם הראשון וקין עשו תשובה, ואיך אמר שראובן הוא הראשון שפתח בתשובה?

כרם, אדם הראשון וקין עשו אמנם תשובה, אבל רק אחר שנתבעו ונענשו על טאטאם, אם-כן היתה זו תשובה מיראה. לא כן ראובן, אשר מיוזמתו ומתוך הכרתו הפרטית קם לשוב בתשובה, אשר היא תשובה מאהבה. לכך אמר לו הקב"ה, אתה "פתחת" בתשובה תחילה.³⁸

14 אסופת

וישב

מערכות

קצט

ר' שלמה (רס)

ויישבו נושאי כלי המדרש, שתשובתו של ראובן התאפיינה בעובדה, שהוא 'פתח' בתשובה. תשובתם של אדם וקין התרחשה, לאחר שנאדירו ונענשו בידי הקב"ה. ראובן לעומתם, פתח בתשובה, מעצמו ומיזמתו. ועומקו של תירוץ הוא, שתשובתם של אדם וקין נבעה מיראה, בעוד שתשובתו של ראובן היתה תשובה מאהבה. ודרגת עומק זו במעשה התשובה, היתה

ועדיין עלינו לבאר, מה טעם נתייחדה מעלה זו של "זדונות נעשות לו כזכות", למהלך של תשובה מאהבה דוקא. ואגב עיונו, נחא מרחיבים הבנה עמוקה יותר בעצמו של המהלך, כיצד עבירה הופכת לו לזכות.

ותורף הדברים נעוץ, ביסוד שהנחילו הרמב"ן (שם כה) ששורש מצוות עשה, הוא במידת האהבה; ושורש מצוות לא-תעשה, היא היראה. כאן העמידנו הרמב"ן, על תכונת נפש אדם הבטיסיות. 'אהבה', הינה גורם ממריץ, מדרבן, מפעיל. העושה מתוך אהבה, פועל במלוא להט אהבתו. כל כחות נפשו נעשים שותפים לתנועת הפעילות הפורית. כל העוצמות הנחוצות בבחי' גואי, מוצאות פורקן ומוצא, בעשייה נמ. צת זו למען האהבה.

היראה לעומתה, הינה גורם משתק, פחד, חששות ויראה, ודאי מובילים את האדם לשיאים של התרחקות והסתייגות מן העבירה. אבל ביוזמית, הם עוצרים את הפעילות, מחמת החשש שמא תהא העשייה פגומה במידת מה. אולי לא יאה המעשה רצוי ומושלם כפי הראוי.

ושתי תכונות בסיס אלו, מועתקות אף אל עבודת התשובה. השב מיראה, נחרד מכל שמץ עשייה, העלולה לשוב ולדרדר אותו לרע. כי החשבון הניצב לפני כל פעולה שלו הוא, שכן העשייה, התנועה והפעילות, כבר הכשילוהו בעבר. ועל כן, מוטב לו להזכר מעשה נחרצת מדי. עליו להשמר מהיגררות יתירה לפעילות, ואפילו לעבודה של מצוה. פן, שמא ואולי, ישוב להכשל. חש הוא, שמוטב לו, לשקוע בגבורת הכינוס וההפנמה. לפשפש ולמשמש בכל מעשה ממעשיו. ועליו להזכר מלדאות על אברות פעילות בלתי מבוקרת כראוי.

חלוק הימנו, השב מאהבה. הלה מגייס כל כח פנימי, כל תנועת נפש, לאהבה את השם רצונו העז לשוב ולדבוק בקב"ה, בוקע כל חומה, פורץ כל גדר. שוקע הוא כולו בתנועת עשייה ענפה. ומבקש הוא להספיק על ידה, את אשר החסיר. לגמור ולהשלים את אשר פתח אותו זמנים שהוא נטרד בחטא, עומדים מולו, ומדברנים אותו לעשייה של מצוה מנחמת, למעלות בלתי פוסקת.

והדברים הללו נגזרים מוטבעים בחותם לשון הנביא המובא בהן סוגא סוכתה: שבתשובה מאהבה זדונות נעשים כזכות:

משום שמעשה חטא, מעורר באדם חושים רדומים. שהיציצו כאשר הוא שליט באדם, מדרבנו לפעילות נמרצת שוטפת, עד אשר ישיג מאווי תאוותו. פעולות שנבצר מאדם בשעות שיגרה להניעם, תנועות שאין בידו בחיי יומיום להפעיל, קמים לתחייה בשעת ההתאוות לחטא. וגם כחות נפש מודחקים שאין אדם מכירם, קמטי נפש שמתחת לסף התודעה, באים לידי חשיפה בעת התעוררות תאוות העוון. כי רוב כחות תנועות הנפש, רדומים-נגזרים בחביון העצלות ותודרת הזמן. ורק בהתעורר באדם יצר תנופת עשייה נמרצת, הם נחשפים ונפעלים. ויש בגזי הנפש, כחות יחודיים, שאינם מתעוררים, אלא דוקא מכחו ועל ידו של הייצר.

זה ששב מאהבה, ומתעוררת בקרבו השאיפה לעשות נחת-רוח ליוצרו שחטא נגדו. כאשר תשובתו בוקעת מנרצת הנפש, עשוי הוא לנצל את התגלית של שעת החטא, את היחשפות הכוחות הנגזרים-רדומים שנתגלו בו בשעת עבירה, ולרוחם לפעילות נמרצת בעבודת בוראו. לדלות את הכוחות הנגזרים בחביון העצלות, שנתעוררו בשעתם למעשה החטא, ולעשות בהן שימוש במעשה התשובה.

והרינו עומדים ניצבים מעתה על מפתן ההבנה, היכן נרמזה תשובה מאהבה במעשה ראובן. ודוקא בשעת הצלתו של יוסף. שחכמים בפרשה הצביעו על שורש עובדין דראובן בהצלת יוסף:

* וישמע ראובן ויצילו מידים (בראשית לז, כא) - רבי נחמיה אמר, אמר ראובן, יצונו ואין הסרחון תלוי אלא ב"י.

והדברים מעוגנים בגופו של מקרא. שהכתוב מעיד על כוונתו, שהיה זה "למען הציל אותו מידים", וגם כדי "להשיבו אל אביו" (שם כב). וגם לאחר מעשה, כששב ראובן אל הבור והנה אין יוסף בבור, פנה בטרונא אל אחיו: "הילד איננו ואני אנה אני בא" - אנה אברח מצערו של אבא" (שם ל ורש"י). וכן לסוף כ"ב שנה, כשנסתמנה תחילתה של חרטה על המעשה אצל אחיו - "אבל אשמים אנחנו על אחינו וגו'" - פונה אליהם ראובן ומזכירם: "הלא אמרתי אליכם לאמור אל תחטאו בילד ולא שמעתם וגם דמו הנה נדרש" - דמו, וגם דם הזקן" (שם מב,ב ורש"י). הא קמן, שכבוד אביו נגע לו לראובן עד נפש.

אלא שהוסיף ר' נחמיה, שטרדתו זו של ראובן לאביו, נבעה מכהונת הבכורה שהיה עטוי בה. והרינו הולכים לבאר את עומק הדעת הטעון במאמר זה:

* ויהיו בני יעקב שנים עשר. הבכור ראובן וגו'" - ...בכור לתשובה. (בראשית לז, כב-כג ובר"י פב,א)

ומקמטי הדברים הרינו למדים, שהן החטא, והן התשובה, נבעו שניהן משרש הבכורה שלו!

חטאו של ראובן נבע מההכרה בבכורתו, ומן המעמד שזו מקנה לו בבית יעקב. כשבלבל את יצוצי אביו משום שחש לכבוד אמו, נבע הדבר מתחושת האחריות שהרגיש, מפאת היותו בכור לאמו. ותחושת אחריות זו כלפי אמו, הניעתו לפעול בצורה לא טבעית. הוא ניצל כאן את בכורתו לאביו, ואת המעמד שהיה מקנה לו בבית יעקב, בצורה של "פחז כמים" (בראשית מט,ד). פחזותו הניעתו לעשות מעשה בלא רשות, ולפגוע אבן ק בסמכות וכבוד אביו. היתה זו איפוא נטילת סמכות שלא במקומה. ותחושת אחריות מעוותת. ובעקב כך אכן נענש מפי אביו, בהפסד זכויות היתר של הבכורה - אל תהיה ראש.

וכמו חטאו, גם תשובתו נטויה על פניו זה עצמו: "אמר ראובן, אני בכור, ואין הסרחון תלוי אלא ב"י! זוהי תכונת האחריות הקבועה בבכור של בכור האחים, שהניעה אותו לעמוד מול כל אחיו, ולפעול בניגוד לפסק דין שהציבא הם על יוסף. הכח המבעבע הזה של אחריות, שביצבץ במעשה בלהה, ושימש בו אותה שיה בצורה שלא כראוי. הוא עצמו חזר ושימש אותו כאן, בצורה שקולה ונכונה. והוא זה שטען, למען נל, למען שפך דמו של יוסף.

והרינו משיגים מעתה את עומק דברי החכמים שכרכו באחת את תשובתו של ראובן בהצלת יוסף:

והיכן היה? ...רבי אליעזר אמר, שם היה (שם ויה) בשקו ובתעניתו.

18 הנה לנו החוט הכורך ומצמיד את תשובת ראובן להצלת יוסף. מעשה ההצלה, הינו כאמור, גילוי ושימוש מחודש במעמד הבכורה. כאן השיג ראובן את האופן הנכון בו עליו לשמש בכהונה זו. ודבר זה עצמו הוא מעשה התשובה העמוק ביותר לחטאו. כאן הוא ירד לשתי מעמקי של חטא, לגורמים הנפשיים שהניעוהו לשנות, ותיקן מיסודו, ועל כן מעשה זה עורר אותו לסיים את מעשה התשובה שלו, ולהעלותו לפסגות חדשות.

* מעשה התשובה והצלת יוסף אינם איפוא שני מעשים חלוקים. כי אם שני שלבים בהתפתחות מעשה התשובה של ראובן.

19 ארסולל : יו יו

הדולה השובה שדונות נעשות - Reish Lakish said: - אמר ריש לקיש - Great is repentance, for because of it willful trans-

gressions are accounted for [the penitent] as inadvertent errors;^[2] as it is stated:^[6] "שובה ישראל עד ה' אליהם" - Return, O Israel, unto Hashem your God, for you have stumbled in your iniquity (avon). - כי כשלה בעונתו. - Now, an avon is a willful sin,^[7] and yet [the verse] refers to it as "stumbling," which is an inadvertent act.

The Gemara will conclude that this teaching refers to repentance motivated by love of God. The penitent is deeply remorseful of his previous ways, for they had drawn him away from God; and he now seeks to return. Such a penitent is surely not satisfied with merely repenting for his sins. He seeks to close the gap between himself and God by performing extra acts of virtue, as the verse states: The wicked man turns away from his wickedness and behaves with justice and righteousness. Indeed, the more he sinned in the past, the greater the distance between himself and God, and hence the more he will do to reduce that

זה בנוסף לסגולת ימי חנוכה
המסוגלים מצד עצמם לתשובה, כמו
שאמר הרה"ק בעל ה'חידושי הרי"ם'
מגור זי"ע, דהנה ידוע דהטעם שבכל

ימות השנה קשה לחזור בתשובה כי
האדם נמצא בעולם הזה ואילו על
מצות תשובה אמרו (ע"י פסחים נד.)
"תשובה קדמה לעולם" ועל כן היא
רחוקה מן האדם ולמעלה מדרך הטבע,
אבל בחנוכה שכל הנהגת העולם היא
למעלה מדרך הטבע על כן שייך
טפי לחזור בתשובה בימים אלו לפני
אבינו שבשמים.

ולמדנו גם דרכי התשובה בסדר
ההדלקה, וכמו שאמרו צדיקי קמאי,
דהנה פליגי בית שמאי ובית הלל (שבת

כא): בהדלקת נרות חנוכה, אם פותח
והולך או מוסיף והולך, ומבואר בגמרא
דסברת המחלוקת היא, דב"ש סבירא להו
שצריך למנות לפי הימים הנכנסים, ולכן
ביום הראשון מדליק שמונה [דהיינו, שיש
לו להדליק עוד שמונה ימים] ופותח והולך,
ואילו ב"ה ס"ל דמונה לפי הימים
היוצאים, וע"כ ביום הראשון מדליק אחד
ומוסיף והולך, והרמז בזה, כי ידוע
מספרי מקובלים (ע"י זוה"ק ח"ג רמח.) דבית
שמאי הם ממדת היראה והגבורה, ואילו
בית הלל הם ממדת האהבה והחסד, וכיון

שחנוכה זמן תשובה הוא על כן סבירא
להו לב"ש שהשב בתשובה מיראה צריך
להסיח דעתו מן העבר ומן העוונות
שעשה ויחשוב רק על העתיד על ידי

לו, (כט) וישב אל הבור. מהיכן שב משקו ותעניתו וכו'. וע"י בדרכי המוסר בשם הכתב סופר ועוד.
ולי נראה לומר שראובן פתח פתח של תשובה תחלה, דהיינו שהחטא היה כחן הדוחף
לעשות טוב, שאדה"ר פ"י מאשמו וציער עצמו ק"ל שנה מפני החטא וקץ הביע גדול צערו מפני
שטאו כדה"כ גדל עוני מנשא, אבל לא הראו את הדרך שיש להפך את התמרמרות דכאון הנפש שבא
מהחטא לכח חיוני הדוחפו למעשה הטוב. וזמש"א וישב אל הבור — מהיכן שב — פ"י מה אילצו
לשוב אל הבור יותר משאר האחים, משקו ותעניתו. וע"ז באה ההבטחה חיך שעתיד בן בנך להיות
יורש בתשובה תחלה שנה שובה ישראל עד ה' אלקיך — ואיה איפוא ימציאו הכחות בנפש לשוב
בן כסא הכבוד — כי כשלת בעונך — שהשקלן בעון עצמו יש בכחו להעלותם עד ה' אלקיך. וזהו
יאר מאמרם גדולה תשובה שהעונות נעשו זכיות. דיוק בזה כי הוא ענין נחמד.

22 שכן | קובץ שיחות R. Wachtfogel (א) הראשון שעשה תשובה
איתא במדרש: וישב ראובן אל הבור, והיכן היה, בשקו ובתעניתו. א"ל הקב"ה,
מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחילה, חיך
שבן בנך עומד ופותח בתשובה בתחלה, ואי זה זה הושע (ב"ר פד, ט). יש להעיר
הלא כבר עשה קין תשובה, וכן אדה"ר עשה תשובה כמבואר (עירובין יח, ב), א"כ
מהו הביאור במה שאמר מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, הלא כמה
בני אדם חטאו ועשו תשובה.

תשובה על סיבת החטא

שונה היא תשובת ראובן מתשובת אדה"ר וקין, הם עשו תשובה על עצם
החטא אבל ראובן עשה תשובה על סיבת החטא. דבר זה חידש ראובן שמלבד
תשובה על עצם החטא צריכים לעשות תשובה על סיבת החטא. הנה חטאת
ראובן מבואר להדיא בקרא' פחז כמים אל תותר כי עלית משכבי אביך אז
חללת יצועי עליה' (בראשית מט, ד), ע"י שהיה פחז כמים בא לידי החטא. הן אמת
שלאורה דבר נכון עשה במה שתבע עלבון אמו, מכ"מ זהו רק מושכל ראשון
אבל לאחר העיון אינו כן, שבאמת לא היה שם שום עלבון אמן [ע"י קובץ שיחות
ח"ו פ' ויצא] והטענה עליו היתה שעשה כן מתוך 'פחז כמים' בבהלה ולא מתוך
ישוב הדעת, והוא ממש היפוך מדת יעקב אבינו, וכמו שאמר לו יעקב 'ראובן
בכורי אתה כחי וראשית אוני' (בראשית מט, ג). פ"ד שנה עמד יעקב בגבורה כזה,
מכיון שראובן היה ראשית אונו ראוי היה להיות יותר סבלן ויותר מתון כמדת

יעקב אבינו, ומאחר שלא נהג במדת יעקב אבד הבכורה, לא בתורת עונש אלא
מפני שלא היה ראוי לה. על מדה זו עשה תשובה ותיקן חטאתו ולא אבד
הבכורה לגמרי דלענין השם הוא הבכור ולא יוסף, וכן להרבה ענינים אחרים
נשאר הבכור כמבואר בס"ק.

שיקבל קבלה טובה לשפר מעשיו
[המרומז בימים הנכנסים], כי אם יחשוב
על העבר הרי הוא עלול ליפול ברוחו
ולהתעצב בצער גדול אחרי שהכעיס את
בוראו, אבל לב"ה שעושים תשובה

מאהבה יכול למנות גם לפי הימים
היוצאים, שהרי (יומא פו:) השב מאהבה
זדונות נעשין לו כזכויות, ועל כן לא יבא
לידי עצבות כשיזכור עוונותיו הראשונים,
אלא אדרבה ישמח וישש במה שכולם
נהפכים לזכויות ולמצוות יי.

בין כך ובין כך, כו"ע לא פליגי דזמן
תשובה הוא ולהתנתק מן החטאים
ולהפסיק לעבור עוד את פי ה', וזה אחד

ולפי שעשה תשובה על סיבת החטא והכיר כי סיבת חטאו היתה המדה
של 'פחז כמים', והתבונן והבין שבכדי לזכות לבכורה בעיני למידת המתניות
וסבלנות היפוך מדתו של פחז כמים, והכיר שיוסף יש לו מדה זו, שמדתו היא
מדת היסוד, הוא יעמוד בנסיון אשת פוטיפר, וגם יעמוד בצדקתו בתוך טומאת
מצרים, למרות שיהיה נער ויפה תואר וגלמוד בלא סיוע מבחוץ, ועליו נאמר
אלה תולדות יעקב יוסף (בראשית לו, ג) פ"י מדת יעקב היתה גבורה כמו שאמר
כחי וראשית אוני', ויוסף ירש מדה זו שגם הוא היה בעל גבורה ויש לו כח
הסבלנות, והוא תולדות יעקב שירש מדותיו של יעקב, מזה ידע ראובן שיוסף
הצדיק הוא יזכה להבכורה, ואעפ"כ עמד והצילו, וזה מה שאמרה לאה אמנו
ראו מה בין בני לבן חמי', גם היא הכירה מדת ראובן ומדת יוסף.

ד' קובץ שיחות (א) R. Eisenberger

ובספרי המפרשים מובא עוד כמה אופני ביאור בדברי המדרש האומר שבהצלת יוסף
רצה ראובן לכפר על חטאו, כי איזה תשובת המשקל היא ומה ענין יוסף ליצועי
בלהה. בספר ברכת פרץ כתב שחטאו אז היה שהחשיך את לאה אמו יותר מבלהה
שפתת רחל, ולכן רצה לתקן חטאו זה ע"י שימסור עצמו להציל זרעה של רחל, וכאשר
ראה שלא עלתה בידו נתיירא שמא לא יוכל להשיב לה גמולה.

ובעוד ספרים כתבו שבשעה שחטא אז היה ממנה נחפו לכלכל יצועי אביו וכלשון
הכתוב שאמר לו יעקב (להלן מט ד) 'פחז כמים', ולתקן פזיותו זו אמר להם
שלא ימהרו להרגו תיכף אלא יתיישבו בדעתם לפני מעשיהם.

ובספרי שפת אמת פירש שחטאו היה שלא ביטל דעתו לדעת יעקב אביו כשראהו נוטה
מסתו באהל בלהה, והתחכם להבין אחרת ממנו, ועכשיו רצה לתקן זאת ע"י
שביטל דעתו לדעת יעקב, שבעוד שכל אחיו שנאו את יוסף גם כשידעו שאביהם אוהב
אותו, היה הוא פורש מאחיו ומבטל דעתו לאהוב את יוסף.

25 R. Eisenberger

לכשתמצי לומר החסרון השורשי
הגורם לכל החטאים טמון
במדות רעות. ואם כן עקירת השורש,
יובעת הרע מקרבך, מתבצעת עם עבודת
תיקון המדות.

כדברי רבינו הקדוש הרבי ר' אלימלך
זי"ע (נועם אלימלך פרשת תזריע):
"מדות המגונות שהם שורש כל החטאים,
שעל ידי מדות רעות בא אדם לכלל
חטאים", ובכן "התורה מלמדת האדם דרכי

לחפש אחר שורש העבירה שממנו נמשך, ויעקור מלכו שורש מדה רעה הזו. כי לא יועיל עזיבת הרע בלבד, שיקבל עליו שלא לעשות עוד העבירה הלזו, אם לא יעקור מלכו שורש מדה הרעה השייך אל

העבירה הלזו. כי 'משורש נחש' יצא צפע (ישעיה יד ט), אם נשאר השורש בודאי מוציא ענף, אף יעשה פרי למינהו, פרי כל חטאתו, ובודאי ח"ו יחזור לסורו. ועל כן הרוצה לעקור עבודה הזרה מאתו, היא העבירה הזרה מאיש ישראל, [וכנ"ל שזוהי היא לו מצד עצם טבעו בנפש הקדושה], ירש אחריה שיראה לעקור אותה עם השורש שלה, היא המדה הרעה אשר

לעקור עבודה שהיא זרה מאתו, היא העבירה הארורה שעבר, ורוצה לעקרה שלא יבוא עוד לעשותה, מה יעשה? ירש אחריה, כלומר להסתכל על שורשה, על מה אדינה הוטבעו, מאיזה מדה רעה שבו בא לעבור העבירה הזאת.

30

כדוגמא לדבר כותב: "למשל אם עבר בגניבה וגזילה ואונאה, הנה שורשה נלקח מחמדת הממון שבו, שרוצה ומתאווה וחומר להרבות הון מהבל, וכל מה שיש לו הכל אינו מספיק לו ואינו די לו, ויותר יתר צריך לו, ועל כן הוא פועל ועושה בכל עוז כוחו לרמות את חבירו ולהונות אותו במקח וממכר ובשעת משא ומתן, ואם אין זה אינו די לו מעט מעט בא לידי גניבה גמורה או גולה, אם כן כשבא לשוב ולחדול מעושה ידיו, יש לו לעקור ולהעביר מקרבו מדה רעה זו של חמדת הממון, וירגיל עצמו במדת (אבות ד א) "השמה בחלקו" ואז ממילא לא

יש אדם שהוא לקוי במדת (אבות א יז) "מרבח דברים", וכתוצאה מכך כבר חווה על בשרו נזקים רבים, אם שהסתכן כמה שגילה מענייניו הפרטיים דברים שהשתיקה יפה להם, או שמרוב פטפוטין רב והסתכסך עם אנשים, וכהנה רבות, ומתוך חשבון הנפש בא לידי החלטה נכונה "לא מצאתי לגוף טוב אלא שתקיה" (שם). אז ראשית כל עליו לחתור במדותיו ותכונותיו ולמצוא הסיבה שגורמת לו להרבות דיבורים. אם טבעו להליו ולדבר על אחרים - השורש לזה היא מדה הגאוה והתנשאות, שמבקש להשפיל אחרים כדי

להראות מעלתו ועליונותו עליהם. ואם סתם אוהב לפטפט על דא ועל הא זה יכול להיות מחמת שעמום ואפס מעשה, אג שבגלל חוסר סיפוק מעצמו מבקש להיות 'חכם' בעיני השומעים שממלאים פיהם שחוק מבדיחותיו, או שסתם מבקש תשומת לב ('אטענטשאן סיקער' בלע"ז) ורוצה להשיג זאת מאנשים סקרנים שאזניהם כרויות ל'חידושי' במאורעות הצבור והפרט - וטוב לו למלא את נפשו בעומק העיון בפרשת השבוע ומפרשיה, ובכך ימצא די סיפוק עד שלא ירגיש צורך בשיחה בטלה.

29a

הכובש את יצרו

סוף דבר הכל נשמע, "שכל העבירות החמורות והקלות הכל נמשך מהמדות רעות אשר נשרשו בקרבו מאז. על כן האי תנא עצה טובה קא משמע לן ואמר: "ירש אחריה", פירוש שיראה

ה' בהדרגה, דהיינו שמתחילה צריך האדם לתקן המדות שבו, דהיינו: הגאוה, והתאוה והחמדה, והשקר, והתנופה, ושאר המדות המגונות, אשר כל מדה לעצמה יש לה ענפים רבים עד אין מספר, וצריך האדם להשכיל מאוד לעמוד עליהם, ויעזר עליהם

"ויבזה ביארנו מאמרם ז"ל: 'הרוצה לעקור עבודה זרה מארצו צריך לרש אחריה', כי הנה באמת המדות הרעות הן הן שורש לכל העבירות... ועל כן אם רואה אדם שבא לידי עבירה, בשוגג או במזיד, קלה או חמורה, ורוצה לשוב בתשובה, אם לא ישוב רק על העבירה שעבר, ולא יתן לב לעקור המדה הרעה מלבו שממנה בא לעבור העבירה הלזו, הרי הוא קרוב לחזור לסורו, ולמחר יחזור ויעבור, כיון שעדיין תאות המדה חזקה בלבו. ולזה אמרו ז"ל מפני תקנת השבים: 'הרוצה לעקור עבודה זרה מארצו', שרוצה לעקור העבודה שהיא זרה, שהיא העבירה, שלא לבוא עוד לעבור העבירה הזו, אין לו תקנה כי אם 'לרש אחריה', לחפש בשורשה, מאין נמשך אליו שיבוא אל העבירה הלזו, מאיזה מדה רעה בלבו" וכו'.

ובן כתב עוד בספרו הקדוש סידורו של שבת (חלק א שורש ו ענף ג): "הרוצה

31

Menucha Principle - S. Ostrov

the concept of *menuchas hanefesh*. For *nefesh* is a life force that Hashem places within every living being. For us, as Jews, its purpose is to enable us to fulfill our life tasks as *ovdei Hashem* in this world. It has many dimensions, powers and drives, all of which were intended to work together to achieve life's most precious goals in the service of Hashem. And when all of these forces place themselves under the direction of a unifying force — our Torah-inspired vision and aspirations — then all aspects of our cognitive, emotional and biological selves work together to achieve the ultimate purpose for which Hashem gave us life.

The harmonization of these powers, guided by a clear and lofty focus, is what Chazal call *menuchas hanefesh*. It is the synergistic blending of emotional, physical and spiritual forces within us that gives us a sense of profound security and well-being, all of which contribute toward achieving the goal at hand.

32

However, *pizur hanefesh* is not a virus or an alien invader. It is native to the human condition. We experience it because Hashem has placed it within us so we can learn to overcome it, quiet its effects and discover how to live, learn, daven and experience life from within our deeper self. And because it has so many faces, we have many names for *pizur hanefesh*, such as

32b obsessive compulsive, anxiety, depression, anger or any other troubling symptoms or addictions. Its power is that it claims to be the essence of our lives, but in reality, it never is who we are in Hashem's eyes, or who we are to our deeper selves. In a sense, it is the ultimate identity thief and far more destructive than the hacker who manages to steal our social security numbers. *Pizur hanefesh* steals the very essence of our lives and claims to be its rightful owner.

In its most elemental form, *pizur hanefesh* represents an inability to guide and determine our thoughts, feelings and behavior, causing us to feel that these troubling or unrealistic thoughts and feelings have a life of their own. They go where they wish, and the more we fight them, the stronger they become.

33

We are placed in this challenging moment so we can transform *pizur hanefesh* into *menuchas hanefesh* and thereby gain an additional gem in our crown of pride and accomplishment that made our journey in this world worthwhile. These are events that occur in the here and now, but their impact resonates for all eternity.

Experiencing the Time Factor of *Chiddush*

Another aspect of this awareness is that of time. When I live in *pizur hanefesh*, I am pulled into a distortion of time. One such pull is the compulsion to race on. We say in *Krias Shema*, "*va'avad'tem meheirah* — you will perish quickly." Some people always feel impatient and in a rush. They have no awareness of their choice in life to slow down. It's like their engines are running at full speed, yet the gears are in neutral. They're not really going anywhere. The reality is that their lives are driven by tension, insecurity and the inability to feel quiet within. They are always in a rush because *pizur hanefesh* always distorts time. It causes them to feel impatient and jumpy.

Imagine waiting at a traffic signal for a red light to turn green, and there is a car next to you with its driver revving his engine impatiently. Suddenly the light changes — and he's off, leaving burning rubber and a trail of exhaust smoke in his wake. What was his rush and what will he do with the three seconds he saved before he needs to stop at the next light? The answer is that his behavior is being driven by *pizur hanefesh*. His concept of time is distorted because he possesses poor internal controls. His impatience is a reflection of inadequate self-control masquerading as success behind the wheel of a BMW or some other high-performance car. Internally, he is just a little boy who has never learned to gain control of the forces that are relentlessly driving him. He cannot appreciate *Chiddush* because the engine of his drives is louder than the sound of his deeper self. This deeper self can only emerge when we attempt to aspire toward *menuchas hanefesh*.

We lose all that is precious when our lives are driven by forces beyond our control, whether it's the racing engine of a car or our internal sense of impatience, tension and insecurity.

Life's true treasures are experienced though our awareness of *Chiddush*. This is where I can experience my life in Hashem's dimension of time.

In reality, we have no concept of Hashem's dimension of time, for He is beyond time and not bound by its finite limitations. We, on the other hand, will always have to balance and quiet the insistent demands of time. It's the nature of our mortality and being human. Learning to quiet the driving forces within us is at the heart of *menuchas hanefesh*.

35

There Are No Accidents in Our Lives

In *Chovos Halevavos*, the Gate of *Bitachon* defines the meaning of *bitachon* as our belief that no event can occur in our lives that is not the direct result of Hashem's intervention. Chazal tell us that no one can even lift a finger here below without the consent of Heaven. As the Gemara in *Berachos* (33b) teaches, "All that occurs is from the hands of Heaven, except for the fear of Heaven." Nothing is ever "accidental" or "by chance." *Chiddush* also means that at every moment of our lives, Hashem is placing us at the crossroads.

Being aware of our lives at the crossroads means that we are aware that Hashem places us into every situation of our lives, and He wishes us to emerge closer to our true selves.

חנוכה - הנרות הללו קודש הם

ובפרט בעת שמדליק את נרות הקודש והשלהבת עולה מאליה, ואין לך נפש מישראל שאינו מרגיש מעט התקרבות אל אדון הכל, לפיכך ינצל כל בר דעת שעת הכושר זו ולהפיח בניצוץ של קדושה ולעשות ממנו אש להבה של קיימא ולחזור בתשובה, וכמו שרמז הרה"ק רבי

37

דרכי וישב (סג) מוסר פא

ולי נראה לבאר את הילקוט הנ"ל. כי ארה"ר וקין חטאו וירדו שחטאו, כשהאדם יודע שחטא לא קשה לעשות תשובה כי אחרי שחטא סר ממנו היצחק ומתחרט על חטאתו, כי אפילו רשעים מלאים חרדות, אבל מי שחושב שהעבירה היתה מצוה - לו קשה מאד לעשות תשובה, אפילו כשהקב"ה מביא עליו יסורים אינו פורש מהעבירה, אחרי שחושב שהיא מצוה, וכשרואה שיסורים באים עליו הוא מקיים את העבירה הזו עוד ביותר וריוות, להתבונן ולהבין כי "המצוה" היא עבירה, צריכים הרבה דעת וחכמה.

החטא של ראובן היה: שבלבל יצועי אביו ואומרים חז"ל כי תבע עלבון אמו, אמר: אם אחות אמי היתה צרה לאמי - שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי? הלך ובבלל משכבו, א"כ חשב שזוהי מצוה של כיבוד אב. ובכל זאת אחר כך הכיר שזוהי עבירה ועשה תשובה. תשובה כזו אף אחד לא עשה. והוא מה שאמר הושע "שובה ישראל וגו' כי כשלת בעונך": ז"א נכשלת בזה שחשבת שאתה עושה מצוה.

לתת פרשת וישב עליין שיז

של תשובה: תשובה על חטא שכונת מי שעשהו היתה לשמים ובכל אופן תבין שטעה ושב בתשובה שלמה. לכן זכה שבן בנו הושע יפתח בתשובה, כי בטבע העולם על חטא כזה יותר קשה לשוב, שכן דרכם של בני אדם להרגיע את עצמם ולומר: אכן כן טעיתי, אבל התכוונתי לטובה. אך ראובן הבין את עומק הפגם של חטא אפילו כשהכוונה היא טובה, לכן ראוי לפתוח בו תחלה. ישורון חלק י"ז עמ' קע"ו

39

אמרי וישב שפר קיט

והנה ידוע מאמרם ז"ל (יומא ל"ד): שחטא נקרא שוגג ועון מזיד, וזה כוונת המדרש מעולם לא חטא אדם לפני ועשה (תשובה כלומר שיעשה על חטא שוגג ג"כ) תשובה לא עשה עוד שום אדם, דאדה"ך וקין מזידים היו כנ"ל ואתה פתחת בתשובה תחלה כלומר אף על שוגג חייך שבן בנך עומד ופותח בתשובה שמשה רבינו אמר ושבט עד ה' אלקיך קאי הכל על מזיד, אבל הושע פתח בתשובה אף על שוגג שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך (הושע י"ד ב') וכשלת היינו שוגג כמו שאמר (יומא פ"ד): הרי שגילה בפירוש שאף על שוגג שנקרא מכשול נמי צריך תשובה ודו"ק כן נכון ואמיתי:

A First in Penitence There are numerous difficulties with this Midrash, several of which have been addressed to an extent in our notes. What is the connection between the sale of Joseph and Reuben's penitence, that Scripture makes an allusion to it here? And how is Reuben deemed the first person to repent and Hosea the first to preach about penitence, when we find earlier that Adam and Cain repented, and Moses declared, *You shall return unto HASHEM, your God* (Deuteronomy 30:2)? Another question: Why did Reuben sense particular responsibility for Joseph's plight, crying out: "Where can I go to flee our father's anguish?" (see Rashi on the verse).

R' Yosef Dov Soloveitchik offers a comprehensive explanation that addresses all these questions. According to the Sages (*Shabbos* 55b), Reuben did not sin in rearranging Bilhah's bed. That is, he surely considered all the aspects of the situation, and concluded that he must honor his mother by insuring that she belonged with Jacob more than Rachel's former maidservant. However, by acting with *water-like impetuosity* (Genesis, 49:4), he failed to realize that Jacob's reasoning was sounder than his own. Under the exacting standards to which the highly righteous are held, this was deemed a sin. Reuben therefore accepted responsibility for his actions and repented.

* Now, initially Reuben did not fear that he might be preventing the birth of a child with his action. For as noted in *Berachos* (60a), even prior

to the birth of all of Jacob's sons, Leah knew that Jacob would have precisely twelve tribes — a number that carried special significance for the completeness and sanctity of the Jewish people, as noted frequently in the Midrash. However, with Joseph's life now in peril, the count of twelve was suddenly in jeopardy. Thus, Reuben began to fear that his earlier action may have prevented Bilhah from having the child who would have replaced Joseph as Jacob's twelfth son. Therefore, when he did not find Joseph in the pit, he cried out, "How can I face the agony of my father when he learns that Joseph is dead and he no longer has twelve holy tribes, since I may have led to this by preventing the birth of Joseph's replacement!" This realization caused Reuben to return to sackcloth and fasting, as Scripture alludes in this verse.

Penitence of this nature was truly unprecedented. For when Reuben rearranged the beds, he neither meant to cause, nor could he have foreseen, the possible lack of twelve tribes. Only the later actions of his brothers — in which he had no part — made this a possibility. Moreover, this possibility was not yet a reality, as Joseph was still alive. Nonetheless, the mere fear that his earlier action might result in a pitfall caused him to immediately return to his sackcloth and fasting. Thus did God declare, "No man has heretofore sinned before Me and repented first," i.e., even before the sin was realized.

In this merit, Reuben became the antecedent of Hosea, the first

prophet to warn about sins that one did not intend, but which might result by consequence of one's earlier actions. Hosea said: *Return, Israel, unto HASHEM your God, for you have stumbled through your iniquity.* He did not say simply "for you have committed iniquity." He said for you have stumbled through your iniquity. A sin can breed consequences that one did not foresee. Here is a man who would never contemplate murder, but he does engage in personal dispute. And then in the heat of the dispute, his antagonist says something so outrageously insulting that he lashes out at him and deals him a mortal blow! *Do not be quick to enter into strife, for [you know not] what you will do when your fellow humiliates you* (Proverbs 25:8). This is what Hosea declared: Repent for you have stumbled through your iniquity. In the past, your iniquity has led you to stumble far beyond your original misstep. Therefore, *Return, Israel, now from your present sins, before they lead you down the path of far greater transgression!* (see *Beis HaLevi* to the verse).

Be careful, Ben Azzai adjures us, with any one small action that you choose to do. Be it a good *mitzvah* or an ugly sin, it will lead on to a chain of other deeds. With or without your knowledge you will weave the gossamer strands of your little, "trivial" actions into a rope that can pull you to heaven or to hell.

One *mitzvah* leads to another; one foul act brings another in its wake. Choose your "little deeds" carefully: out of them are woven the strands of your life.

במה הורגים להיזר הרע בוודאי לא בחרו
(ובחנית רק בתשובה וסגופים כמובן, וזה
הפירוש 'ועתה' היינו בתשובה 'לכו ונהרגו')
את יצרו הרע כנ"ל. וכן זהו שאמרנו 'ונשליכהו'
באחד הצורות' היינו עניני מיני סגופים
כמובן, ולזה - היינו לסגופים, גם ראובן
הסכים עמם, ואמר השליכו אותו אל הבור
וכו', היינו לתח לו תיקון מיני סגופים
כאמור, והכן.

אלא ראובן — מעולם עוד לא היה אדם אשר, "לא חסא", ובכל זאת

ועשה תשובה — אלא ראובן...

(הה"ק ר' דוד מוזאביטוב ז"ל)

דברי ישראל וישב ר. Hodeh (JF)

היה שם שהיה עוסק בשקו ובמעמיתו, שקשה
כמוכר לעיל האין עוז אותו בידם והלך לו,
וכי בשביל שעסק בתשובה עזר על לאו
שבתורה ע"ש, אלא כן פירוש, 'ובמכירתו'
לא היה שם' פי' שלא הסכים במכירתו ודעמו
לא היתה בזה רק להשתדל להחזירו בתשובה
כנ"ל. וזהו הפירוש 'שהיה עוסק בשקן
ובמעמיתו' היינו שהשתדל ועסק להחזירו
בתשובה ולא למכרו, ובאמת היה שם ולא
הסכים עמם כאמור.

אבל על שחר השבטים עדיין קשה
כנ"ל, הלא יתמו חטאים כתיב ולא חוטאים,
והיה להם להוכיח אותו ולהחזירו בתשובה
ולסדר לו תיקוני תשובה בסגופים ותעמיתים
וכדומה, עד שיכניעו את יצרו ויסירו
החטאים מאתו, ולא להשמיד ולהרוג חלילה
או למכרו לעבד.

אלא באמת יש לומר, וזה שפירש רש"י
ויתנכלו אותו להמיתו אותו כמו אתו עמו
כלומר - אליו, כוונתו בזה, שאין הפירוש
ויתנכלו אותו להמיתו להמית את יוסף
חלילה, אלא הפירוש ויתנכלו אותו להמיתו
היינו להמית ולהכניע את היצר הרע שאתו
עמו עם יוסף, והפירוש 'אותו כמו אתו'
עמו כלומר אליו, היינו להיזר הרע שאתו
עמו מיזם הוולדו (פסחדין גא, ב) כמו שנאמר
(זע"ה ד, ו) לפתח חטאת רובן, אותו דימו
להמית ולהרוג היינו להכניעו ולבטלו, על
דרך שנאמר בדוד המלך ע"ה (תהלים קט, כב)
לכי חלל בקרבי שהרג ליצר הרע ע"ש (ב"ב
ד, כג ע"ה ד, כג) והיינו באמת כאמור, היות
שנפי דעתם היה בעל חוטא ועשה מעשה

נעדרת, על כן התנכלו ועשו בחכמתם
להחזירו למוטב ולהכניע את יצרו בתשובה
ומיני סגופים.

וזהו שאמרנו ועתה לכו ונהרגו ונשליכהו
באחד הצורות, שקשה כמוכר לעיל מהו הענין
'ועתה' היינו תשובה אל 'לכו ונהרגו', ומהו
'ונשליכהו' באחד הצורות' הלא על כל פנים
עוד היה כדאי יוסף הנדיק להציאו לקבר
ישראל כנ"ל, אלא הפירוש לכו ונהרגו היינו
להרוג ולהכניע את יצרו הרע כנ"ל, והנה

Apparently, there exists a deeper thematic connection between these two festivals, whereby the Sukkos that was lost was *reclaimed* through the festival of Chanukah that year and, moreover, continues to echo through it every year. Ultimately, somehow Chanukah is an extension of the idea of Sukkos.

It is worthwhile noting that, on the level of *remez* (allusion), the connection between Chanukah and Sukkos can be seen within the Torah itself. Chapter 23 of *Chumash Vayikra* discusses all the holy days in the Jewish year, beginning with Pesach and concluding with the festival of Sukkos. Immediately following that chapter,⁴ the Torah presents the mitzvah of lighting the Menorah. This juxtaposition of Sukkos and the mitzvah that is central to both the Chanukah story and its annual celebration indicates that these two festivals are closely connected.⁵

לא ידח ממנו דוח

ובכל זאת על ידי רצון והחלטה אמת של האדם המקבל על עצמו לחזור אל השורש הרי הוא מחזיר ונעשה כבריה חרשה, ואולי נרמו כן. במנהג ישראל תורה שמשחקים בימים אלו ב'דרידעל'

["סביבון"], כי הוא מסתובב סביב בלא שיעור, אך הקובע הוא הסיבוב האחרון, וכן על האדם לדעת שאף אם הסתובב באפס מעש ולא ניצל את זמנו כראוי עד היום, מכל מקום אם יקבל על עצמו מעתה לשפר מעשיו, ומכאן ואילך יהיה טוב, אז יקבע הסיבוב האחרון שהוא קרוב אל ה', ולא יתחשבו עמו על מה שנכשל בהם בעבר.

ועצב טובה קא משמע לן שלא להרהר ולחשוב על העבר, כי זו עצת הוצר הרע הרוצה לגרום לאדם להתעצב על מה שעשה ולהביאו לידי עצבות ומרה שחורה

Festival of Faith - f. Witten (17)

48 What Chanukah Reveals

THE CELEBRATED MIRACLE OF Chanukah began with finding that which was hidden — the one jug that was still pure. And, as explained above, the candles themselves reveal that which is always concealed: the *ohr haganuz*, the hidden light. Usually concealed deep within the recesses of Torah, on Chanukah, the *ohr haganuz* shines out into the dark streets.

✦ There is another place where the *ohr haganuz* is hidden — at the core of the Jewish *neshamah*. At the center of the Jewish *neshamah* is a spark of G-dliness. This essence of soul can

never be contaminated. No matter how badly we mess up, it always remains completely attached to Hashem. At this level, we are completely righteous, the same as the greatest *tzaddikim*.

✦ While we don't usually have access to our own inner *tzaddik*, on Chanukah, the time of revealing the *ohr haganuz*, our own core goodness is revealed.

hinted at in the *pasuk*, עֵין יַעֲקֹב, "The sin of Yaakov will be atoned with *zos* — this"^{4 5}

אמנם הם ראו ליתן לו תיקון עוד סיגוף אחד אשר ראובן לא הסכים עמם בזה, והוא דידוע (המנ"ס ה"ל תשובה פ"ג ה"ד) שאחד מחיקויי התשובה הוא ליתן בגולה ולסבול גלות, והיינו דרך שמלינו נצדיקים הקדמונים שהלכו כמה שנים בגולה כל אחד לפי חיקונו, וזה הענין שמכרו אותו למגרים, היינו שנחנו לו תיקון שילך בגולה ויסבול גלות לכפר על חטאיו כפי דעתם.

ויוסף הנדיק שבדודאי קיים אומרים ו"ל (נדה ל, ג) אפילו כל העולם אומרים עליך נדיק אהה היה בעיניך כרשע, ע"ש, ומכל

שכן כאשר שמע מאחיו הקדושים שהוכחו אותו איך שהוא חוטא ונרץ תשובה נסגופים וגלות, אמר נלכו בודודאי אחי הקדושים רואים עלי האמת, וקבל את דבריהם בזהב כמו שנאמר (משלי ט, ח) הוכח לחכם ויאחזק, וקיים את כל חיקויי תשובה שנחנו לו והלך בגולה לסבול גלות כאמור.

46 אלא שזה היה חילוקי דעות עליו, היינו צענין הליכתו בגולה היה חילוקי דעות יחודה וראובן, היום ידוע אשר יהודה וראובן שניהם היו מארי תשובה, כנודע מאמר רז"ל (סוטה ג, ג) על הכתוב (דברים לג, ו-ו) יחי ראובן, וזאת ליהודה, ע"ש, אלא שדרכי תשובה של ראובן היו סגופים ותענית שהיה עוסק בשקו ותעניתו צדימו ולא מנינו שהלך לסבול גלות, ודרכי תשובה של יהודה היה גלות, כמו שנאמר (לפנ"ל, א) וירד יהודה מאת אחיו ויט עד איש עדלמי, ופירש רש"י שנשתתף עמו, היינו שנשתתף עמו ליתן בגולה לסבול גלות כמובן, והיינו דרך הנדיקים שהולכים בגולה כנ"ל, ולזאת יהודה אמר לכו ונמכרו, היינו ליתן לו תיקון ליתן בגולה לסבול גלות כדרכי התשובה שלו כנ"ל, וראובן לא הסכים לזה, רק להשיבו לאביו ולשכ בשקו ותעניתו צדימו כדרכי התשובה שלו כנ"ל.

ולפי זה מה שכתב רש"י על וישב ראובן וצמירמו לא היה שם שהיה עוסק בשקו וצמירמו, הכי פירוש, וצמירמו לא היה שם היינו צענין הליכתו בגולה לא היה דעתו שם ולא הסכים עמם, רק כדרכי התשובה

שלו היה עוסק בשקו וצמירמו צדימו כנ"ל, והבן.

R' Yisrael of Ruzhin said, "On *Zos Chanukah*, a simple Jew can accomplish that which only a *tzaddik* can on Rosh Hashanah." Since the part of us that is a *tzaddik* is revealed on *Zos Chanukah*, we have the power of a *tzaddik* and can accomplish with our *tefillas* what we usually never can.